
Prevezanika Chronika

No 29-30 (1993)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 29-30 (1993)

**Οι κώδικες της υποταγής και της ανεξαρτησίας
στη Σίβυλλα του Σικελιανού**

Απόστολος Μπενάτσης

Copyright © 1970, Prevezanika Chronika

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

To cite this article:

Μπενάτσης Α. (2022). Οι κώδικες της υποταγής και της ανεξαρτησίας στη Σίβυλλα του Σικελιανού. *Prevezanika Chronika*, (29-30), 155–162. Retrieved from <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/29550>

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΜΠΕΝΑΤΣΗΣ
 Λέκτορας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Οι κώδικες της υποταγής και της ανεξαρτησίας στη Σίβυλλα του Σικελιανού¹

Είναι σε όλους μας γνωστό ότι δυο παράγοντες συντελούν στη σκηνική λειτουργικότητα ενός θεατρικού έργου. Από τη μια μεριά έχουμε την κίνηση των προσώπων και ιδιαίτερα την απομάκρυνση και την αποχώρησή τους από τη σκηνή και, από την άλλη, την επιβράδυνση, τη μη γρήγορη εμφάνιση του πρωταγωνιστή.

Μια προσεκτική ανάγνωση της Σίβυλλας αποκαλύπτει ότι στην τραγωδία αυτή δεν έχουμε μόνο σκηνικές οδηγίες του τύπου «φεύγει ο τάδε», αλλά η αναχώρηση συνυφαίνεται με τις ανάγκες του έργου. Έτσι, π.χ. βλέπουμε μετά το στίχο 389 την αναχώρηση του Αργίλαου, του Πύθιου και του Κράτη, που η παρουσία τους

ήταν αναγκαία για να πληροφορηθεί ο θεατής ότι η Σίβυλλα έδωσε την προμαντεία σ' έναν ξωμάχο. Ταυτόχρονα έχουμε και την αναχώρηση του Όσιου Τελεσφόρου. Με τον τρόπο αυτό οι δυο πρωταγωνιστικές μορφές της Σίβυλλας και του Όσιου Νίκαντρου θα μείνουν μόνες, γιατί πρέπει ν' αναμετρηθούν «ώσμε τα βάθη της ψυχής». Αλλά και όταν έχουμε υποδείξεις του συγγραφέα για την αποχώρηση των δρώντων προσώπων, παρατηρούμε ότι αυτές έχουν άμεση σχέση με το ήθος τους και επομένως λειτουργούν ως χρήσιμα κειμενικά δεδομένα: «Ο Νέρων, με το ύφος *arbitris elegantiarum*, μ' ανασηκωμένο τη φοράν ετούτη το κε-

1. Εισήγηση στο Επιστημονικό Συνέδριο: «Άγγελος Σικελιανός. Ένας Οικουμενικός ποιητής», Δήμος Λευκάδας, Δήμος Πρέβεζας, Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Λευκάδα-Πρέβεζα 26-30 Ιουνίου 1992.

φάλι προς τ' απάνω, δίχως να κοιτάζει ολόγυρά του πια κανένα ή τίποτα, με βήμα μάλλον σταθερό, βαδίζει προς την έξοδο».² Διαπιστώνουμε ακόμη ότι η πρωταγωνίστρια καθυστερεί την εμφάνισή της στη σκηνή. Εμφανίζεται μετά το στίχο 421, όταν έχουμε ακούσει γι' αυτήν και τις ενέργειές της πολλά πράγματα, αλλά δεν ταυτιστήκαμε ακόμη μαζί της.

Ωστόσο, αν αυτά τα μεμονωμένα στοιχεία έχουν ενδιαφέρον, δεν οδηγούν σε μια συνολική θεώρηση του έργου. Αυτήν θα την πετύχουμε όταν ανακαλύψουμε τους κώδικες ανάγνωσής του, τις *ισοτοπίες* δηλαδή που μας οδηγούν σε μια σφαιρική θεώρηση.

Σ' ένα θεατρικό έργο, συχνά ο θεατής ταυτίζεται με την οπτική γωνία του ήρωα, του Λέοντα όπως τον αποκαλεί ο Souriau.³ Αυτό όμως δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν στο έργο διαφορετικές σκοπιές. Στη *Σίβυλλα* εκείνο που είναι το δεσπόζον είναι η διαπλοκή και η αντιπαράθεση των προοπτικών. Αφού όμως μιλάμε για προοπτικές, για *οπτικές γωνίες*,⁴ θα πρέπει να αναφερθούμε υποχρεωτικά σε δρώντα πρόσωπα και στους ρόλους που αναλαμβάνουν στο έργο.

Στην αρχή εμφανίζονται δυο ιερείς, ο Όσιος Νίκαντρος και ο Όσιος Τελεσφόρος, που συζητούν για την τύχη του μαντείου των Δελφών. Οι απόψεις τους είναι εντελώς διαφορετικές. Ο πρώτος βλέπει θετικές τις τωρινές συνθήκες:

*Στοχάσου πόσα χρόνια έχει σωπάσει
το Δελφικό Ιερό*

Μα τώρα,

*α! τώρα ιδές, ξανάφεξεν η μέρα
που θα γιομίσει αυτός ο τόπος ξάφνου
με διάνεμα λαών που θ' ανεβούνε,
τη δίψα που τους έκαie τόσα χρόνια
να ξεδιψάσουν πίνοντας και πάλι
στης προφητείας, αχόρταγοι, το ρέμα!*

*.
Και φέρε, α! φέρε
στον τόπο αυτό ξανά την πρώτη δόξα,
φέρε τα πρώτα πλούτη!*

*.
Ας έρτει
ας έρτει ο αυτοκράτορας*

Διαφορετική, ωστόσο, άποψη έχει ο Όσιος Τελεσφόρος:

*Α, Νίκαντρε! Ούτ' ο Δίας
αστράφτει απ' τον Πάρνηθα, ούτε πάλι
η λιτανεία κινάει από τα Τέμπη*

2. Παραπέμπουμε στην έκδοση: Άγγελου Σικελιανού, *Θυμέλη Α', Πρόλογος, ο διθύραμβος του ρόδου, Σίβυλλα*, φιλ. επιμ. Γ.Π. Σαββίδης, Αθήνα, Ίκαρος, 1971, σσ. 59-145.

3. Βλ. Etienne Souriau, *Les Deux Cent Mille Situations dramatiques*, Paris, Flammarion, 1950.

4. Για την οπτική γωνία στο θέατρο βλ. τις παρατηρήσεις του Robert Scholes, *Structuralism in Literature*, New Haven and London, Yale University Press, 1974, σσ. 50-58 (ελλην. μετ. "Οι δραματικές καταστάσεις του Etienne Souriau", μετ. Απόστολος Μπενάτσης, *Νεοελληνική Παιδεία*, έτος 3, τεύχ. 9, Άνοιξη 1987, σσ. 32-38). Βλ. ακόμη Cérard Genette, *Figures III*, Paris, Seuil, 1972, σσ. 203-211 και *Nouveau discours du récit*, Paris, Seuil, 1983, σσ. 43-52. Πβ. Δ. Τζιόβας, "Η οπτική γωνία στην αφήγηση και οι υπαγορεύσεις της πλοκής", *Σπείρα*, τρίτη περίοδος, τεύχος πρώτο, καλοκαίρι 1990, σσ 46-68.

να μας θυμίσει την προαιώνια τόλμη
του νιου θεού που σαΐτεψε το φίδι,
.....
.....

..... Τα μαντεία σώπασαν
απ' τον καιρό που οι τύραννοι φοβούνται
ν' ακούσουν την αλήθεια. Και μη ξάφνου
να την ακούσουν τώρα αποθυμήσαν;

Σύμφωνα με τα κειμενικά δεδομένα, ο Νίκαντρος πιστεύει ότι μπορεί ν' αποκτήσει το μαντείο την προηγούμενη δόξα του χάρη στη συνδρομή του Νέρωνα. Δεν του περνάει καν από το μυαλό ότι κάτι άλλο μπορεί να συμβεί. Βρισκόμαστε δηλαδή στο χώρο των αληθειακών και δεοντολογικών δομών.⁵ Για το Νίκαντρο είναι τουλάχιστον αληθοφανές - δε λέμε αληθινό - ότι τα πράγματα με την επέμβαση ενός εξωτερικού παράγοντα που θα έχει την εξουσία, τη δύναμη και τη θέληση, θα πάνε προς θετική κατεύθυνση. Τα πλούτη θ' αρχίσουν πάλι να συσσωρεύονται στο μαντείο. Βρισκόμαστε δηλαδή στην περιοχή του αναμφίβολου. Η αλλαγή θα έρθει οπωσδήποτε. Δεν μπορεί να μη έρθει. Ήδη έχουμε φανερή απόδειξη τα πλούσια δώρα που έστειλε ο Νέρωνας στους Δελφούς.

Ο Όσιος Τελεσφόρος διαφωνεί. Πιστεύει ότι δεν μπορούν να περιμένουν κανένα καλό από έναν τύραννο. Δεν μπορεί να είναι φορέας αλλαγής ο απόλυτος μονάρχης που δεν έχει

συνηθίσει να ακούει την αλήθεια και συχνά τη φοβάται. Το αληθοφανές λοιπόν γι' αυτόν είναι *αμφίβολο* και το αναμφίβολο *αναληθοφανές*. Όλα εξαρτώνται από το Νέρωνα που υποτάσσει τους πάντες στο θέλημά του, ελεύθερους και δούλους.

Θα πρέπει ωστόσο, να διευκρινίσουμε ότι μέχρι τώρα δεν μιλάμε για *δράση*, αλλά για μια κατάσταση πραγμάτων. Δεν έχει δηλαδή εμφανιστεί ένα πρόσωπο που με τις ενέργειές του θ' αλλάξει τα δεδομένα και θα προκαλέσει την αλλαγή. Όλα αυτά τα *εκφωνήματα κατάστασης* σημασιοδοτούν δυο κατευθύνσεις που μπορούν να πάρουν τα πράγματα: μια θετική που μπορούμε να την ονομάσουμε *βελτίωση* και μια άλλη υπονοούμενη αρνητική που την ονομάζουμε *επιδείνωση*.⁶

Αυτό λοιπόν το γεγονός που όλοι περιμένουμε και που μεταβάλλει την αρχική κατάσταση στο συγκεκριμένο χωρο-χρόνο του κειμένου, δηλαδή στο μαντείο των Δελφών λίγο πριν από την επίσκεψη του Νέρωνα, είναι η *δράση* της Σίβυλλας. Δίνει την προμαντεία όχι στον αυτοκράτορα, όπως όλοι περιμένουν, αλλά σ' έναν ξωμάχο:

Στο χώμα
πιάνουν τα χόρτα, ρίζα και κρατιώνται.
Κ' εσύ, της γης ολοζώϊς που οργώνεις,
ρίζα στη γη δεν έπιασες! Στου Αδμήτου

5. Για τις αληθειακές και δεοντολογικές τροπικότητες βλ. A.J. Greimas, "Pour une théorie des modalités", *Du Sens II*, Paris, Seuil, 1983, σσ. 67-91. Αναλυτικότερα βλ. A.J. Greimas - J. Courtés, *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris, Hachette, tome I, 1979. (Aléthiques, modalités, σσ. 11-12, Déotiques, modalités, σ. 90).

6. Βλ. σχετικά Claude Bremond, "La Logiques des possibles narratifs", *Communications*, 8, 1966, σσ. 60-76 και *Logiques du récit*, Paris, Seuil, 1973.

κατέβη ωστόσο ο Φοίβος τα χωράφια,
 δούλος ανάμεσα στους δούλους, κ' είπε:
 « Τα περασμένα είναι τα περασμένα . . .
 Γη κι ουρανός είν' ένα. Κι ένας να 'ναι
 εδώ και πέρα ο μόχθος Σας. Σκωθήτε,
 πλάσματα νέα, στο νέο π' αστράφτει Λόγο!
 Τι η Γη για Σας να σμίξει με τ' αστέρια
 μπορεί, ως βαθύ χωράφι με χωράφι,
 στάχυα να θρέψει κι ο ουρανός . . . »

Δικός Σου
 θα να 'ναι ο κόσμος κάποτε, ξωμάχε!

Η Σιβύλλα, κατά την άποψη των
 ιερέων, ενεργεί σαν να ήταν ένας
 Αντίμαχος. Βλάπτει το Μαντείο και
 προκαλεί ζημιά, γιατί δε λαμβάνει υ-
 πόψη τα συμφέροντά του. Δεν μπο-
 ρούν πια να τιμήσουν το Νέρωνα
 προσφέροντας πρώτα σ' αυτόν την
 προμαντεία. Επομένως, είναι ανάγκη
 η Σίβυλλα να δώσει εξηγήσεις για τη
 συμπεριφορά της, στον Όσιο Νίκαν-
 τρο:

Τι δυο είναι λόγοι στην ψυχή του ανθρώπου
 κ' εύκολος ο ένας, για όλα απολογιέται.
 Χαμένος στην αδιάκοπη βαβούρα
 που τον καθένα κάνει να πιστεύει
 που συλλογιέται ο ίδιος ό,τι οι άλλοι
 ολημερίς του βάζουνε στ' αυτί του.
 Μα παραπάνω είν' ένας άλλος λόγος,

 που να τον μπάσει κάποτε του τάζει
 μες στ' άδυτα του Θεού . . .

Γι' αυτό το Λόγο
 από παιδί δε μ' αναθρέψατε, Όσιε;

Δεν ενεργεί, επομένως, η Σίβυ-
 λα ως Αντίμαχος, αλλά προβάλλει
 τον κώδικα της υπακοής. Δεν ταυτί-
 ζεται δηλαδή με τη θέληση των αν-
 θρώπων, αλλά με τη βούληση του
 Θεού. Ας προσέξουμε, λίγο πιο κάτω,

τους χαρακτηριστικούς στίχους που
 επανέρχονται στο στόμα της «όπου
 με πας, πηγαίνω». Πρόκειται για μια
 υπακοή που μας οδηγεί στο συμπέ-
 ρασμα πως Πομπός των σκέψεων και
 της συμπεριφοράς της είναι ο Απόλ-
 λωνας. Αυτός είναι ο τελικός κριτής
 της. Ο Πομπός-κριτής χειραγωγεί το
 υποκείμενο και του δίνει τη δυνατό-
 τη να απονεύει "υψηλή" δικαιοσύ-
 νη. Έχουμε επομένως μια υπακοή
 που οδηγεί στην απόκτηση της ικα-
 νότητας για δράση από τη Σίβυλλα.
 Αν δεν υπήρχε αυτή η απόλυτη ταύ-
 τιση με το θέλημα του Απόλλωνα, δε
 θα ενεργούσε η πρωταγωνίστρια δια-
 φορετικά από τη θέληση των ιερέων.
 Από τη στιγμή όμως που το δρων
 πρόσωπο αποκτάει την ικανότητα για
 δράση, τα γεγονότα εξελίσσονται τα-
 χύτατα.

Ταυτόχρονα όμως συμβαίνει και
 ένα άλλο γεγονός. Εμφανίζονται οι
 Ρωμαίοι και τελικά ο Νέρωνας που
 αντιπροσωπεύουν ένα κώδικα κυ-
 ριάρχιας. Τα πάντα υποτάσσονται
 στο θέλημα του Καίσαρα και όλοι ό-
 σοι τον ακολουθούν τον επευφη-
 μούν:

- Ολυμπιονίκη!
- Ισθμιονίκη!
- Νεμεονίκη!
- Ο Καίσαρ ο καλός!
- Ο Πύθιος τώρα!
- Πιο πάνω από Πύθιος!
- Παντονίκης!

Ο Νέρωνας αντιπροσωπεύει την
 κοσμική εξουσία. Πρόκειται όμως για
 μια εξουσία που συνδυάζει το στοι-
 χείο του κωμικού και του αλλόκοτου.
 Ο Καίσαρας προβάλλει το περίφημο
 χάρισμα της φωνής του. Είναι ο με-

γάλος καλλιτέχνης που έρχεται να τραγουδήσει και «*ακέρια να μαγέψει την πλάση*». Φυσικά δεν έχει καλή φωνή. Τον συνοδεύουν ακόμη ο Πυθαγόρας «*που άντρας του λογιέται*» και ο Σπόρος, «*όπου νύφη με πέπλο νυφικό τον έχει στήσει στο πλευρό του, γυναίκα του*».

Αυτή, λοιπόν, η κοσμική εξουσία έρχεται ουσιαστικά να αμφισβητήσει την *ιερή τάξη* του μαντείου. Ζητάει να βγει στο φως ο ιερός τρίποδας και* διακηρύσσει αυτάρεσκα πως μια νέα τάξη πραγμάτων επικρατεί στον κόσμο. Η Ρώμη είναι πια η κυρίαρχη δύναμη και όλοι, ακόμη και ο Απόλλωνας, πρέπει να τεθούν στην υπηρεσία της.

... Για τούτο μόνο και για χαρά του Λαού Σας και του κόσμου ζητήσαμε τον Τρίποδα, για να 'βγει στο φως, τη νέα να διακηρύξει Τάξη του κόσμου.

Αυτή η αντιπαράθεση του κοσμικού και του ιερού έχει σημαντικές επιπτώσεις στους δυο ιερείς. Παρατηρούμε μια σταδιακή *αποδέσμευση* του Νίκαντρου από τις προηγούμενες σκέψεις του. Δεν πιστεύει πια στις καλές προθέσεις των Ρωμαίων και έχει τους ενδοιασμούς του για την παραβίαση της ιερής τάξης και τη μεταφορά του Τρίποδα, γι' αυτό και αρνείται να προσφωνήσει ο ίδιος τον Καίσαρα. Από την άλλη μεριά, βλέπουμε απρόσμενα να διαφοροποιείται ο Όσιος Τελεσφόρος. Παρά τις απόψεις που εξέφρασε για τους τυράννους πρηγουμένως, τώρα υποχωρεί στις απαιτήσεις των Ρωμαίων. Όσο όμως κι αν επικαλείται σοβαρούς λόγους για την στάση του αυτή,

δεν μπορούμε να μη δούμε εδώ μια *αδιαφορία* για την παραβίαση της ιερής τάξης.

Γενικότερα, αν η *αποδέσμευση* από τη θετική στάση απέναντι στους Ρωμαίους διαφέρει από την *αδιαφορία* για την ιερή τάξη, εντούτοις τελικά και οι δυο ιερείς υποτάσσονται στη θέληση της κοσμικής εξουσίας και υπακούουν στα κελεύσματά της. Έχουμε ξεκάθαρα εδώ τον κώδικα της *υποταγής*.

Η μόνη που αντιστέκεται τελικά είναι η Σίβυλλα. Μιλάμε πια όχι για μια απλή υπακοή στο θέλημα του Απόλλωνα, αλλά για *στράτευση* και *αντίσταση*:

Όπου με πας, πηγαίνω! ...
Από ποιές πύλες μπαινοβγαίνουν έτσι, ποιά πλήθη; Είναι γιορτάσι ή είναι ξόδι; Να βρέχει δεν αρχίζει; Ακώ στα χέρια τις στάλες και, σε φέρετρο, βαμμένο πρόσωπο νέο κοιτάζω, που ξεβάφει από φτιασίδι που γλυστρά ολοένα στα χλωμισμένα μάγουλα σα δάκρυο πηχτό-πηχτό . . .

Όπου με πας, πηγαίνω! ...
Μα άστραψε ακόμα να διαβώ, τί τρέμω βαθιά μου!... Κι άλλο ξόδι... Κι άλλο ξόδι!... Χλωμή γυναίκα τώρα προσπερνάνε, και τόση έχει γαλήνη στη θωριά της π' ως και το πνέμα ακόμα γαληνεύει του ίδιου φονιά . . .

Όπου με πας, πηγαίνω! ...
Μα αλί, με στρέφεις τώρα, της Μυκήνας να ιδώ τα ερείπια τάχα, και του Ορέστη να βρω τ' αχνάρια, Απόλλωνα, μπροστά μου; Τι αυτή η κραυγή, λείαινας κι αν είναι η τίγρης, φωνή είν' ακόμα μάνας!... «Χτύπα, χτύπα μες στην κοιλιά, και να 'μπεί το μαχαίρι βαθιά κι ώσμε το κόκαλο, να σκίσει τη μήτρα το πικρό θεριό που εγέννα!...»

Ο τελικός χειραγωγός⁷ της Σίβυλλας είναι ο Απόλλωνας. Αυτός αποκαλύπτει ότι ο Νέρων δεν είναι αυτό που φαίνεται. Δεν είναι το κατάλληλο πρόσωπο που θα επιβάλει μια νέα τάξη πραγμάτων και θα αποκαταστήσει τις αξίες. Οι αναφορές σε «φονιά» και στο μύθο των Ατρείδων παραπέμπουν στο φόνο της γυναίκας του και τη δολοφονία της μητέρας του κατόπιν δικής του εντολής. Επομένως πρόκειται για ένα εκπρόσωπο μιας διεφθαρμένης και αποκρουστικής εξουσίας που περιφρονεί ακόμη και τους στενούς οικογενειακούς δεσμούς αίματος. Γι' αυτή την εξουσία η Σίβυλλα προβλέπει ότι θα έρθει η μέρα

*του καθαρμού, του Εσύ την έχεις τάξει
προαιώνια και π' ολάκερο ως θα ζώσει
το φοβερό ερπετό, θα τ'αναγκάσει
να δαγκωθεί με τα ίδια του τα δόντια
και να χαθεί απ' το ίδιο του φαρμάκι!...*

Εδώ και πια δεν έχουμε μόνο αντίσταση αλλά και άμεση επίθεση. Η Σίβυλλα κάνοντας αναφορά στο αρχαίο μύθο της δρακοντοκτονίας από τον Απόλλωνα προβλέπει την αυτοκαταστροφή του Νέρωνα και επομένως την κατάρρευση της νέας τάξης που επαγγέλεται.

Παρατηρούμε λοιπόν μια συνεχή εξέλιξη της Σίβυλλας. Από την απόλυτη υπακοή στην ιερή τάξη που επιβάλλει το λειτούργημά της περνάει στη *στράτευση* και την *αντίσταση*. Αν

ώρα τη συγκρίνουμε με τους άλλους χαρακτήρες παρατηρούμε ότι είναι το μόνο ανεξάρτητο, το μόνο ελεύθερο άτομο μέσα σ' ένα πλήθος υποταγμένων. Μόνο αυτή λειτουργεί πέρα από κάθε σκοπιμότητα.

Σ' αυτό λοιπόν, το ελληνικό μοντέλο της υποταγής στην καθιερωμένη τάξη, που οδηγεί στην ανεξαρτησία και ελευθερία του ανθρώπου, αντιπαρατίθεται το ρωμαϊκό μοντέλο του *θυμού*, της *δυσαρέσειας* και της *επιθετικότητας*. Η περιγραφή είναι χαρακτηριστική και αξίζει να παραθέσουμε το σχετικό απόσπασμα:

Άξαφνα, ενώ σωπαίνουν γύραθε όλοι, ακούεται ο Νέρων - π' αρχινά να του ανεβαίνει αγάλι-αγάλι ένα βράσιμο από μέσα απ' το διάφραγμα κι ολοένα να φουσκώνει το λαρύγγι και τις φλέβες του ώσπε κάτου από τ' αυτιά του - να γελά.

Ο Νέρων

*Ν' ακούσεις τώρα στάσου, αν θέλεις λίγο
και τους δικούς μου τους χρησμούς,
Σιβύλλα!*

*.....
Ενώ μιλάει, το γέλιο σαν να βράζει πάντα
μες απ' τη φωνή του.*

*Με δίκικοπο μαχαίρι θα χωρίσουν
σε λίγο τα κεφάλια από τους ώμους
αυτών, της προμαντείας πόχεις χαρίσει,
Σιβύλλα, το προνόμιο!*

Και με τούτα

*τα διαλεχτά κεφάλια τους, θα κλείσει
το στόμιο του Μαντείου, ώσπου να
λιώσουν*

7. "manipulateur". Βλ. γι' αυτό (όπως και για το σύνολο της ειδικής ορολογίας που χρησιμοποιούμε) στο A.J Greimas-J. Courtés, *Sémiotique, Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris, Hachette, tome I, 1979, (manipulation, σ. 220-222).

και να 'μπει μέσα η βρώμα τους . . .

Ακούτε

το δεύτερο χρησμό:

*Τ' αγάλματα όλα
 τα πιο λαμπρά, που στόλιζαν ως τώρα
 το Δελφικό Ιερό, θα να κοπούνε
 από το χώμα αυτό που τα κρατούσε
 σα δέντρα από τη ρίζα τους, κι αμέσως
 θα να σταλούν στη Ρώμη.*

Οι συνέπειες της δράσης της Σίβυλλας είναι αρνητικές. Ο θάνατος περιμένει τους ανθρώπους και το μαντείο θα λεηλατηθεί. Στην ατομική ελευθερία και τη στράτευση αντιπαράθεται η βία της κοσμικής εξουσίας που δείχνει το πραγματικό της πρόσωπο. Δε σέβεται ούτε τις πολιτισμικές αξίες που αντιπροσωπεύει το Μαντείο των Δελφών ούτε τις ευαισθησίες των ατόμων. Όσοι δεν υποτάσσονται στις απαιτήσεις της, συντρίβονται.

Σαφώς, λοιπόν, στο κείμενο προβάλλει η αντιπαράθεση του *ιερού* και του *κοσμικού*, της πατροπαράδοτης ιερής τάξης του μαντείου και των απαιτήσεων και σχεδίων της κοσμικής εξουσίας των Ρωμαίων. Πίσω όμως απ' αυτήν προβάλλουν και δυο *ιδεολογίες*. Ενώ οι Ρωμαίοι υποστηρίζουν ότι είναι φορείς του νέου, η στάση τους αποδεικνύει ότι εκπροσωπούν τη βία και την τυραννία. Πρόκειται για τον απόλυτο δεσποτισμό που μεταβάλλει τους ανθρώπους σε κόλακες, σε χειροκροτητές των πιο ταπεινών παθών. Οι ενέργειές τους προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και οδηγούν σε μια κρίση αξιών. Σε αξιολογικό επίπεδο μπορούμε να πούμε ότι η *ακαταλληλότητα* βαπτί-

ζεται σε *καταλληλότητα* και ό,τι είναι *απαγορευμένο* γίνεται *επιτακτική εντολή*. Έχουμε λοιπόν έναν ευτελισμό των ανθρώπων και των θεσμών.

Αντίθετα η Σίβυλλα αντιπροσωπεύει εκείνες τις αξίες που αντιστέκονται στην *αλλοτρίωση* του ατόμου. Η στάση της υποδηλώνει το χρέος των πνευματικών ανθρώπων να μην υποκύπτουν στις παράλογες, απαιτήσεις των ισχυρών. Τα ιερά καθιδρύματα είναι φορείς πολιτισμού και δεν πρέπει να υποτάσσονται σε κάθε λογής σκοπιμότητες.

Αυτή λοιπόν τη στάση της Σίβυλλας η ρωμαϊκή εξουσία την ερμηνεύει ως *αταξία*, ως *εναντίωση* στους δικούς της προγραμματικούς σκοπούς, γι' αυτό απαντάει με θυμό και οργή. Δεν πρόκειται όμως για *αταξία*, αλλά για μια *στράτευση*, για μια *υπακοή* στις βασικές ανθρώπινες αξίες της *αξιοπρέπειας*, της *τιμής* και της *ανεξαρτησίας*. Αυτό είναι το χρέος του πνευματικού ανθρώπου.

Έχουμε λοιπόν στο έργο τη σύγκρουση δυο κόσμων και δυο ιδεολογιών. Από τη μια μεριά ένα ελληνικό μοντέλο στράτευσης-αγώνα και προσωπικής ελευθερίας και από την άλλη ένα ρωμαϊκό μοντέλο θυμού και επιθετικότητας. Και αν σε πραγματικό επίπεδο φαίνεται ότι νικάει η υλική βία, εντούτοις η νέα τάξη πραγμάτων, τη στιγμή που φαίνεται άκαμπτη και πανίσχυρη, φέρνει μέσα της το επισφαλές και το ανατρέψιμο. Το φίδι θα πεθάνει από το ίδιο του το φάρμακι. Η Σίβυλλα προμαντεύει:

*Κι όταν θα πάρει ο άνεμος και πάλι
 του Απόλλωνα, γαλήνιος και μεγάλος*

.....

θα να υψωθούν και οι ήρωες προς
τον ήλιον
όλοι μαζί το φως να κοινωνήσουν
το απέραντο,
Κι α, να την η ίδια η Λευτεριά! . . .

Η επικράτηση του απολλώνιου πνεύματος θα κάνει τελικά το ελληνικό πνεύμα να νικήσει το ρωμαϊκό δεσποτισμό. Το απολλώνιο πνεύμα είναι αυτό που αντιμάχεται το μοντέλο της κυριαρχίας και της υποταγής και

ταυτόχρονα καταφάσκει το μοντέλο της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας.

Θα επισημάνουμε, τελειώνοντας, ότι ο Σίβυλλα είναι γραμμένη λίγο πριν από το 1940, και ο Σικελιανός τη διάβασε δημόσια λίγες μέρες μετά την κήρυξη του ελληνοϊταλικού πολέμου,⁸ τότε που μια νέα τάξη πραγμάτων επιβάλλονταν στην Ευρώπη. Να χρειαζόμαστε άραγε μια νέα Σίβυλλα στην εποχή μας;

8. Αντλούμε την πληροφορία από το Λίνο Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1978, σ. 243.